

MASARYKOVA UNIVERZITA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH STUDIÍ

(KATEDRA SOCIOLOGIE)



Sociální jednání

(seminární práce)

Pro svou seminární práci jsem si vybrala pojem „sociální jednání“. Budu se snažit přiblížit, jak na jednání nahlíží někteří sociologové a jaké druhy sociálního jednání popisují a pro větší pochopení je budu doplňovat konkrétními příklady.

Sociální jednání jsem si vybrala proto, že je součástí našeho každodenního života a sociálně jednáme již od útlého věku, aniž bychom si to uvědomovali. Pojdme si nejdříve přiblížit, co to vůbec sociální jednání je. Sociální jednání je přítomno všude, kde je nějaké seskupení více lidí. Jednáním rozumíme určitou reakci na podnět a adjektivum sociální znamená, že lidé orientují své chování (jednání) na druhé.

Každý jedinec má v jednání svou sociální roli. Sociální role je jakýsi očekávaný způsob chování a každý může mít rolí několik. Role jsou částečně výrazem naší osobnosti a předpokladem pro volbu rolí jsou vlohy, schopnosti a podobně.

Právě sociálním jednáním a sociálními rolami se zabýval americký sociolog kanadského původu Erving Goffman. Goffman přirovnává svět k divadlu, kde jedinec jedná tak, aby se zalíbil okolí, a tím hraje svou roli. Okolí mu to věří na tolik, na kolik on sám věří svému vystoupení. Existují dvě situace. Účinkující se buď se svým výkonem zcela ztotožňuje a vše se mu zdá skutečnou realitou nebo se účinkující neztotožňuje vůbec a pouze ovlivňuje názor obecnosti. To, co dělá, nemusí dělat, pouze pro své zájmy, ale také proto, že to od něj lidé vyžadují. Takového člověka nazývá Goffman cynikem. Může dojít k případům, kdy „jednotlivec na počátku svému představení věří, a pak nějakou dobu kolísá mezi upřímností a cynismem, než projde všemi fázemi a zvraty sebedůvěry osoby nacházející se v jeho postavení“ (Goffman 1999, str. 28). Role každého člověka vyjadřuje něco, čím by chtěl být, je to jakási maska, pod kterou je schováno „jeho já“. Tudíž když se setkáváme s lidmi, jednáme pouze s jejich rolami, nikoliv s nimi jací opravdu jsou. Svoje „opravdové já“ schovávají za tzv. fasádou, která se rozděluje na vzhled, scénu a způsob chování. Některé části fasády jsou dané, např. rasa, jiné se mohou měnit, např. výraz. „Když se herec chopí nějaké sociální role, obvykle zjistí, že pro ni již byla ustavena konkrétní fasáda.“ (Goffman 1999, str. 33)

Takovou příkladnou roli hrála moje bývalá profesorka českého jazyka ze střední školy. Byla to paní ve středních letech, nosila vždy vlasy precizně sepnuté do drdolu, brýle, usedlé oblečení a tak celkově už od pohledu „z ní šel strach“. Ona byla člověk, ke kterému jsem měla stoprocentní respekt a úctu. A nebylo to jen kvůli jejímu upjatému vzhledu. Ona se upjatě i chovala. Nikdy si nepustila nikoho k tělu, neusmívala se, byla velmi přísná, ale také spravedlivá. Ve skutečnosti to však byla velmi milá a příjemná paní. Moje matka se s ní znala osobně. Ve škole však hrála tuto roli přísné profesorky, aby ji studenti respektovali a aby si tak usnadnila výuku. A myslím, že se jí to podařilo. Nikdo ze studentů si nikdy nedovolil jí odporovat. Na mém příkladu vidíte, jak osoba k získání cíle hraje roli a skrývá se při tom za fasádu vzhledu a výrazu.

Zvláštním druhem sociálního jednání se zabýval americký sociolog a představitel sociologického funkcionalismu Robert K. Merton. Jestliže jedinec ztrácí sociální kontrolu nad svými biologickými pudry, začíná se chovat deviantně. Deviantním chováním nazýváme jakoukoliv odchylku od normy. „Přílišné zdůraznění úspěchu – cíle však vede k tomu, že lidé přestávají pravidlům věnovat emocionální podporu.“ (Merton 2000, str. 139)

Podle mého názoru se v dnešní době klade příliš velký důraz na cíle. Už od mala jsou děti vedeny k tomu, že peníze jim zajistí „lepší život“ a jsou hnány na prestižní školy, aby byli úspěšní a bohatí. Lidé mají cíle a jdou si za nimi, aniž by se ohlíželi na to, jaké cesty zvolí k jejich dosažení. Velké ambice však u lidí vyvolávají strach, že jich nedokážou dosáhnout a hledají si nějakou únikovou cestu (adaptace). Nejčastější formou takové cesty je únik, kdy lidé zcela opouštějí své cíle a obracejí se například k alkoholu, drogám apod. „Do této kategorie patří některé adaptivní aktivity psychotiků, autistů, páriů, vyděděnců, tuláků, pobudů, vandrů, notorických alkoholiků a narkomanů.“ (Merton 2000, str. 166) Toto se stalo jednomu známému mého rodiče. Tento člověk byl velmi úspěšný podnikatel, ale stále měl potřebu být lepší a lepší a toužil po velkém jmění. Najednou však přišlo období, kdy se firmě přestalo dařit a začala krachovat. Známý se nemohl smířit s tím, že by měl nastoupit do zaměstnání a stát se „průměrným“. Začal své problémy řešit nadměrným pitím a stal se z něho alkoholik. A nakonec dopadl tak, že se upil k smrti.

Úhly pohledu na deviantní chování jsou však různé. To co se může zdát deviantní nám, nemusí být deviantní pro druhé a naopak. Záleží vždy na tom, jaké postavení (náboženská, mocenská menšina atd.) má hodnotící subjekt. Dalšími typy adaptace jsou konformita, inovace, ritualismus a rebelie.

Italský ekonom, sociolog a politolog Vilfredo Pareto odmítal, že by veškeré lidské jednání bylo racionální, jak tvrdily ekonomické teorie. K pochopení této teorie rozlišuje Pareto vztah mezi prostředkem a cílem na *objektivní*, který je dán reálným vztahem příčiny a účinku, který existuje nezávisle na úmyslech jednatelů a *subjektivní*, který „je dán tím, jak se relace mezi prostředkem a cílem jeví samotným aktérům.“ (Keller 2007, str. 301) Lidské jednání pak rozděluje do dvou kategorií, na logické a mimologické. U logického jednání si jednatel předem promýšlí adekvátní prostředky k dosažení stanoveného cíle. „Sám výběr cílů je záležitostí vždy arbitrární a v tomto smyslu nelze poměřovat míru jeho racionality.“ (Keller 2007, str. 301) U mimologického jednání není prostředek s cílem propojen. Takovým jednáním mohou být činnosti provozovány bezmyšlenkovitě, náboženské rituály, reflexy a v podstatě nezamýšlené důsledky sociálního jednání. Jako příklad bych uvedla seznámení s novými lidmi. Vždy, když se seznamuji s člověkem, kterého neznám, automaticky mu podám ruku, aniž bych si své jednání uvědomovala, jedním bezmyšlenkovitě.

Použitá literatura:

- Goffman, Erving, *Všichni hrajeme divadlo*, Ypsilon, Praha 1999
Merton, Robert K., *Studie ze sociologické teorie*, SLON, Praha 2000
Keller, Jan, *Dějiny klasické sociologie*, SLON, Praha 2007

